

Migrációs politika Franciaországban, 2015–2025

Migration Policy in France, 2015–2025

Soós Eszter Petronella

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.3.06

Összefoglaló: 2015 után kiderült, hogy Franciaországban a migrációs politika nem egyszerűen a határátlépések és az ott-tartózkodások fizikai és jogi kontrollját jelenti, hanem annál sokkal többet. Párizs számára komoly kihívást jelentettek a migráns vagy migrációs háttérű személyek –, kezdetben nagyobb logisztikájú és kiterjedésű, később elsősorban a magányos radikálisok – merényletei, ezért a biztonsági szempont szorosan kapcsolódott a migrációs tematikához. Így az újonnan érkezők fogadása, társadalmi beilleszkedése mellett a tágabb értelemben vett migrációs kérdés is ott volt a döntéshozók fejében: az integráció különösen a laikus állam koncepciója, illetve az iszlamizmussal szembeni fellépés kapcsán merült fel gyakran. Franciaország tágran értelmezett migrációs politikája sok szempontból szigorodott a vizsgált időszakban, és a biztonság került a fókuszba, s ezzel összhangba került a francia közvélemény hangulatával.

Kulcsszavak: migráció, integráció, Franciaország, Emmanuel Macron, François Hollande

Abstract: *After 2015, it became clear that the migration policy in France is not simply about physical and legal control of border crossings and stays, but much more than that. French policy was challenged throughout the period by attacks by migrants or persons with a migrant background, initially of a larger logistical scale and scope, and later by mainly lone radicals, and the security aspect was therefore closely linked to the migration issue. Thus, in addition to the reception and integration of newcomers, the broader issue of migration was also on the minds of decision-makers: integration was often raised, particularly in relation to the concept of the secular state and the fight against Islamism. In many ways, France's broadly conceived migration policy shifted towards a tightening and security focus during the period under review, in line with the mood of French public opinion.*

Keywords: *migration, integration, France, Emmanuel Macron, François Hollande*

Bevezetés

A francia integrációs és bevándorláspolitika szigorítása már a 2015-ös migrációs válság előtt megkezdődött. Ám a későbbi események még inkább felerősítették a – korábban is létező – biztonsági és kontrollszempontokat egyre erőteljesebben megjelenítő folyamatokat. Emlékezetes például, hogy Nicolas Sarkozy politikai karakterének a kiépítése a 2000-es évek elején szinte teljes egészében a biztonság és a bevándorlás kérdései köré szerveződött, s végül ez a tematika repítette őt 2007-ben a köztársasági elnöki székbe. A téma azonban már jóval korábban is foglalkoztatta a franciákat: a bevándorlásellenes üzenettel fellépő, akkor még Nemzeti Frontnak (*Front national*, FN) nevezett párt a nyolcvanas évektől kezdve érdemi szereplője lett a francia politikának. A téma azonban igazán nagypolitikai jelentőséget a 2002-es elnökválasztáson szerzett, amikor az FN jelöltje, Jean-Marie Le Pen – meglepetésre – a kormányzó szocialisták jelöltje, Lionel Jospin kiejtésével be tudott jutni a második fordulóba.

A 2015-ben kezdődött migrációs válság tehát folytatólagos tematikaként jelenik meg a francia politikában, mivel az országban régebb óta élőkkel kapcsolatos integrációs kérdések mellett a terrorfenyegetettség növekedését is jelenti. Ez egyebek mellett 2015 januárjában, a *Charlie Hebdo* szerkesztősége és egy kóser szupermarket, a Hyper Cacher elleni támadásban, majd ugyanazon év novemberében a Bataclan-merényletben, illetve 2016 júliusában, a nizzai merénylet során is megmutatkozott. A francia migrációs politika ezért 2015 óta számos más kérdéssel, politikai határterülettel is összefügg; ilyen például a (nemzet)biztonság, a laicitás, az integráció és a társadalmi kohézió.

Ezért a jelen tanulmány tárgyának a megjelölésekor – migrációs politika Franciaországban 2015 után – azonnal szükséges tisztázni, hogy pontosan mit értünk „migrációs politika” alatt. A migráció szó ugyanis a tudományos szóhasználatban szűk jelentéstartalommal bír, elsősorban a helyváltoztatásra utal, de a politikai és a köznapi alkalmazása ennél tágabb, bizonytalanabb, kontextuálisabb. E tanulmány a Franciaország felé irányuló nemzetközi, azon belül is elsősorban a harmadik, tehát nem európai uniós országokból érkező migrációt vizsgálja.

A folyamat jellemzően több csatornán keresztül és eltérő módokon zajlik: a reguláris migráció formái között említhető a családgyesítés, a tanulási, illetve munkavállalási célú beutazás, valamint a kiemelten fontos menekültügy. Az irregulárisak esetében bonyolultabb a helyzet, ugyanis azok közé nemcsak a klasszikus illegális határátlépés és tartózkodás tartozik, hanem részben olyan esetek is, amikor az érintettek reguláris módon érkeztek ugyan, de idővel elveszítették a tartózkodási jogcímüket, vagy a menedékkérelmük elutasítása és/vagy a kiutasításuk (*Obligation de quitter le territoire français*, OQTF) miatt jogcím nélkül tartózkodnak az országban. Természetesen e kategóriába tartoznak azok

is, akik az irreguláris érkezésük után nem is nyújtottak be menekültekérelmet, de francia területen maradtak.

A migrációs folyamatok egészét nem tudjuk statisztikailag feltárni. A reguláris esetében azonban az első helyen kibocsátott tartózkodási jogcímek megfelelő adatsornak számítanak, amelyre építhetünk. Fontos megjegyezni, hogy az Európai Unió belüli szabad mozgás – amely szintén reguláris migráció – ugyancsak kevésbé mérhető, hiszen nem mindig és nem mindenki regisztráltatja át magát az egyik tagállamból a másikba. Az irreguláris migráció pedig a természeténél fogva nem mérhető pontosan, legfeljebb csak megbecsülhető (2021-ben az akkori francia belügyminiszter hat-hétszáz ezer főre becsülte az ország területén élő ún. papír nélküliek számát).¹ Ráadásul mindaz, ami elérhető és mérhető, szintén csak a migrációs folyamatok egy részére világít rá, hiszen az érkezések csak a folyamat egyik oldalát jelentik. A másik oldalon ott vannak a távozások. Márpedig a két adatból együttesen kapjuk meg a – mérhető – migrációs folyamatok mérlegét.

A francia statisztikai hivatal, az Insee nyilvántartása szerint a 2015–2025 közötti franciaországi migrációs folyamatok kezdetén 6,169 millió bevándorló élt az országban, akik a népesség 9,3 százalékát tették ki. A 2023-ban kiadott ideiglenes adat szerint 7,282 millió fő, a népesség 10,7 százaléka volt bevándorló, ám csak egy részük (2023-ban 2,5 millió fő) rendelkezett francia állampolgársággal.² Összességében tehát a bevándorló népesség létszáma és aránya is nőtt a vizsgált években. Fontos megjegyezni, hogy a köznyelvben gyakran bevándorlónak vagy migrációs háttérű személynek nevezett második-harmadik generációs személyek a statisztikákban természetesen Franciaországban született franciának számítanak, így a köznyelv és a tudományos szóhasználat ez esetben ismét elválik egymástól.

Az első alkalommal kiadott tartózkodási dokumentumok száma 2015-ben 217.533 volt, amelyek közül nagyjából 90 ezer volt családi, 70 ezer tanulási, s csak 23 ezer humanitárius jellegű. 2023-ban már 270.925 volt az engedélyt kaptak teljes száma, amelyek között egy kicsit csökkent a családi, de nőtt a tanulmányi jogcíműek száma, miközben közel 40 ezerre emelkedett a humanitárius okból kiadottaké.³ Egy másik, frissített adatbázis szerint viszont 2023-ban már 300.000 fölé ugrott az első tartózkodási engedélyek száma, s az 50.000-hez közelít a humanitárius okokból befogadottaké.⁴ A benyújtott összes menekültekérelmet 2023-ban egyébként 167.056 darab volt.⁵ Ez azért fontos információ, mert a kérelmek jelentős részét elutasítják ugyan, ám – ahogy az egy közismert felvetés –, a kiutasítás nem feltétlenül jelent kitoloncolást is.⁶

A jogalkotók gyakran nem szálazzák szét az eseteket, a csatornákat; esetenként a migrációs kérdések ügyében több csatornát is érintően, „salátatörvényekként” hoznak új jogszabályokat. Ezért a fent említettek rögzítése mellett

érdeemes a jogszabályokból kiindulni. A tanulmány következő része röviden bemutatja az elmúlt tíz év vonatkozó jogi szabályozásának a mérőföldköveit, majd elemzi az érkezők kapcsán felmerült biztonsági és integrációs dilemmákat. Ezután a közvélemény attitűdjét igyekszik bemutatni, hogy aztán felvethesse azokat a politikai dilemmákat, amelyeket a döntéshozók maguk is mérlegel(het)tek a döntéshozatalkor, az álláspontjuk kialakításakor.

2015: a menekültügy reformja

A francia törvényhozás igen gyakran fogad el migrációval kapcsolatos jogszabályokat. 2024 elején a *Le Monde* adatelemzéssel foglalkozó részlege – amely részletesen feldolgozta az egyes kapcsolódó jogszabályok időbeli változását, és az adataira a jelen tanulmány is támaszkodik – összesen 118, 1945 után hozott jogszabályt azonosított.⁷ Az egyik állami tájékoztató oldal listája szerint is folyamatos a migrációs tárgyú rendeletalkotás és törvényhozás, s előfordul, hogy egy évben több jogszabályhoz (törvényhez, rendelethez) is hozzányúlnak.⁸ A témánkhoz tartozók közül 2015-ben kihirdették a menekültügy reformjáról szóló törvényt, 2016-ban a külföldiek helyzetét szabályozták, 2018-ban és 2023-ban pedig átfogóbb migrációs tárgyú jogszabályok kerültek be a francia jogba. Ezek csak a szigorúan vett migrációval foglalkozó jogszabályok, de érdemes megemlíteni, hogy az integráció tekintetében is születtek nagy jelentőségű törvények. Ilyen például a laikus állam (újra)szabályozásával kapcsolatos 2021-es változás is, illetve a híressé vált „szeparatizmusról” szóló törvény.

Az első bemutatandó jogszabályt⁹ nem 2015-ben – tehát nem közvetlenül a 2015 utáni helyzet miatt – javasolta a kormányzat, hanem már egy évvel korábban a napirenden volt, s részben az uniós jogharmonizációs kötelezettség (a 2013-as menekültügyi szabályozás átültetése) teljesítése érdekében fogadták el.¹⁰ A 2015 elejétől zajló események azonban értelemszerűen végig a részét képezték a parlamenti vitáknak. A törvény célja az elbírálási folyamat gyorsítása volt: annak az elérése, hogy a döntések legfeljebb kilenc hónap alatt megszülethessenek – az akkoriban jellemző két év helyett. Ez a politikai kommunikációban is hangsúlyosan megjelent a reform melletti érvként.¹¹ A kétéves ügyintézés alatt ugyanis sokan már berendezkedtek az új életükre, így amennyiben a kérelmező mégsem volt jogosult a védelemre, nehezebben lehetett eltávolítani és kiutasítani az országból, mint olyan valakit, aki még nem eresztett gyökeret.

A jogszabály szövege pontosította a menekültstátuszhoz való hozzájutás kritériumait is (a nemi és a szexuális orientációhoz kötődő üldöztetés tekintetében), miközben szabályozta a lehetőségből való kizárás egyes feltételeit is (például: terrorizmus miatt elítéltek esetében), illetve megfogalmazta annak az

eljárásrendjét, hogy hogyan és milyen kritériumok vizsgálatával kell eldönteni, hogy mely ország számít a francia jog szerint biztonságosnak. A szöveg rögzítette, hogy a menekültként elismert személynek joga van az előfeltételek nélküli családgyejesítéshez is (Art. 752-1-I-3). Mint látszik, az egyes migrációs jogcímek ily módon össze is tudnak csúszni: az egyik jogcím további személyeknek tud utat nyitni más jogcímek megszerzése felé. További jogalkotói cél volt a garanciális és az eljárási szabályok megerősítése (pl. a gyorsított eljárás alakítása, a fellegbezés halasztó hatálya, a jogi képviselő, illetve a segítő kíséret tekintetében), miközben már akkor elkezdődött a kérelmezők országon belüli szétosztása. Vagyis az adott időszak európai vitáit figyelembe véve úgy tűnhetett ugyan, hogy az elosztási ötlet európai szintről érkezett francia szintre, valójában nem teljesen erről volt szó.

A menekültüggyel foglalkozó civil szervezetek a reform hatályba lépésekor attól tartottak, hogy a gyorsított eljárások – illetve azok siettetése – hátrányos helyzetbe hozzák az érkező kérelmezőket.¹² Egy kilenc évvel későbbi értékelés azonban nem emiatt nevezte a törvényt alapvető fordulatnak, hanem azért, mert az állambiztonsági és a rendfenntartási kérdéseket az elutasítás és a visszavonás jogalapjává tette nemcsak a kiegészítő védelem, hanem a menekültstátusz tekintetében is.¹³ Az idézett értékelés szerzője olyan szempontból pozitívan értékeli ezt a változtatást, hogy az biztosítja a menekültjog társadalmi többségi „elfogadottságának a fennmaradását”. Valóban tény, hogy a menekültjog alapvető létjogosultságát a vizsgált időszakban sem kérdőjelezték meg a francia jogalkotók.

2016: a külföldiek jogállását szabályozó törvény

2016-ban – már a migrációs válság kontextusában – egy újabb törvényt hirdettek ki, amely a külföldiek jogállását (azaz a beilleszkedésük elősegítését, a tartózkodási jogcímüket és az eltávolításukat) szabályozta újra. E jogszabály előkészítése is megkezdődött már a migrációs válság előtt.¹⁴ A kormány bevallása szerint a csomag hármas célnak kívánt megfelelni: a befogadás és az integráció elősegítésének, a jól képzettek és a tehetségek számára Franciaország vonzóvá tételének, valamint az illegális bevándorlás elleni harcnak.¹⁵

A törvénnyel újraszabályozták, hogy a tartózkodási engedéllyel rendelkező, harmadik országból származó személyeknek milyen vállalásokat kell tenniük – tulajdonképpen az ún. köztársasági beilleszkedési szerződést kellett aláírniuk, amelynek értelmében kötelezték magukat a francia értékek megismerésére, a francia nyelv elsajátítására. De általában véve is hozzányúltak a különböző tartózkodási engedély szabályozásához: lehetővé tették a többéves tartózkodási engedély kibocsátását, újraszabályozták a francia terület elhagyására felszólító

végzést (OQTF), valamint a kiutasítottak házi őrizetbe helyezésének és fogva tartásának a jogi lehetőségeit is. Ez utóbbi az uniós jogharmonizáció keretében történt.

Azonban sem a migrációval foglalkozó civil szervezetek, sem a jobboldali ellenzék nem volt elégedett a jogszabállyal.¹⁶ Centrista napilapként a *Le Monde* a következő címmel számolt be: a végrehajtási rendeletről „Törvény a külföldiek jogairól: a rendeletek megerősítik a visszanyesést”.¹⁷ Ez gyakorlatilag ugyanaz a politikai környezet volt, amellyel később Emmanuel Macron köztársasági elnök és Élisabeth Borne miniszterelnök (2022–2024) is találkozott: ők ugyanilyen okokból igyekeztek „középre” pozicionálni az újabb, 2023-as migrációs jogszabályt. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a javaslat a hagyományos bal- és jobboldal igényeit nem elégítette ki maradéktalanul, így mindkét tábor találhatott benne neki tetsző és nem tetsző elemeket is.

2018: újabb menekültügyi szabályozás

A migrációs válság arra bátorította a francia kormányt és törvényhozást, hogy újabb menekültügyi kiigazításokon gondolkodjon. Az új törvényt 2018-ban hirdették ki,¹⁸ tehát három, illetve két évvel a korábbi jogszabályok után. Ez volt az Emmanuel Macron köztársasági elnökhöz (2017–) köthető első jelentősebb migrációs csomag. A deklarált célok tekintetében ugyanakkor folytonosságról beszélhetünk, ugyanis azok nagyon hasonlóak voltak az említett törvényekben megnevezettekhez:¹⁹ a tehetségek befogadásának az elősegítése, az illegális migráció elleni harc, illetve az ügyintézési határidők felpörgetése a menekültügyben (a korábban kitűzött kilencről hat hónapra kívánták gyorsítani a folyamatot). A törvény egyebek mellett meghosszabbította a fogva tartási időket, és 90 napra csökkentette a Franciaországba érkezéstől a menekültügyi kérelem benyújtásáig rendelkezésre álló időt, vagyis kifejezetten a szigorítás és a hatékonyságnövelés irányába mozdult el. A törvénytervezet az Alkotmánytanácshoz került,²⁰ amely úgy ítélte meg, hogy az eljárások során a videós meghallgatások bevezetése nem alkotmányellenes, ahogy az adminisztratív fogva tartás lehetséges idejének a növelése sem.

Ugyanebben az évben az Alkotmánytanács egy másik ítéletben a szolidaritás (azaz a *fraternité* – tehát a testvériség – mint alkotmányos alapelv) és az irreguláris tartózkodás elősegítése nevű bűncselekmény (vagyis a közrend védelme) közötti alkotmányos feszültséget igyekezett feloldani:²¹ kinyilvánította, hogy a humanitárius segítségnyújtás alkotmányos alapelv – ez büntetőjogi enyhítéshez és a kivételek pontosításához vezetett, így az országon belüli közlekedést vagy tartózkodást humanitárius, ellenszolgáltatás nélkül segítő magatartás egy törvényt módosítással kikerült a büntetendő cselekmények közül.²²

2023: a Borne-kormány migrációs szabályozása

Élisabeth Borne kormányának az egyik legfontosabb jogalkotási kezdeményezése a 2023 végén elfogadott és 2024 elején kihirdetett migrációs törvény volt. Tekintettel arra, hogy a 2022-es parlamenti választáson az Emmanuel Macront támogató erők nem szereztek abszolút többséget, ehhez a jogszabálycsomaghoz további támogatókra is szükség volt. A kormányzat őket a jobbközép-konzervatív republikánusok (*Les républicains*, LR) soraiban kívánták megtalálni. A neogaulle-ista – akkor még – ellenzéki párt számos követelést fogalmazott meg a tárgyalások során, s azokat jórészt az elfogadása előtt be is emelték a jogszabálycsomagba. Azt azonban előzetes normakontroll keretében megvizsgálta az alkotmánybíróság szerepét betöltő Alkotmánytanács, amely a törvényt jelentős részét – elsősorban eljárásjogi okokra (pl. a salátatörvény jellegére) hivatkozással alkotmányellenesnek minősítette. A testület viszont számos cikkelyt tartalmilag nem vizsgált, így nem teljesen világos, hogy azok megfelelnek-e az alkotmányosság követelményeinek, vagy ha eljárásjogilag megfelelően (tehát nem salátatörvényként) ismét elfogadják azokat, akkor a francia jog részeivé válhatnak-e a későbbiekben. Mindenesetre a végső, kihirdetett verzió inkább a kormányoldal eredeti elképzeléseit tükrözte, mintsem a parlamenti tárgyalások során kialakodtnak megfelelő szöveget. Ennek megfelelően a strukturális munkanélküliséggel küzdő francia gazdaság számára hasznos, már dolgozó irreguláris migránsok egy részének a tartózkodását legalizálták, miközben megkönnyítették a kiutasításokat is, és kibővítették az irreguláris migránsokat foglalkoztató cégek büntethetőségi körét. Megkönnyítették az egészségügyi dolgozók tartózkodási engedélyhez jutását is, és meghatározták a letelepedéshez szükséges francia nyelvtudást (minimum B1, illetve B2 szint). A tartózkodáshoz új típusú integrációs szerződés aláírását is megkövetelték, a közrendvédelmi okokból eltávolítható külföldiek köre pedig bővült.²³ A törvényt mindezért a szigorítás irányába elmozdulóként értékelhetjük.

Az integráció dilemmái

A fentiek jellemzően az újonnan érkezőkkel foglalkozó jogszabályok, és legfeljebb a tartózkodási és letelepedési engedéllyel rendelkezőket érintik még. Akkoriban azonban a közbeszédben gyakori téma volt a már francia állampolgársággal rendelkező, illetve Franciaországban született, de migrációs háttérű népesség helyzete is, egészen pontosan a *de facto* multikulturális francia társadalom működése, egysége, az integráció és az asszimiláció problémája. Természetesen ezek a kérdések nem a vizsgált időszakban merültek fel először: évtizedek óta napirenden voltak, különösen a nyolcvanas évek úgynevezett fejkendővitái óta. 2015 után viszont újult erővel kerültek a politikai napirendre, miután a migráció kérdése maga is az egyik legfontosabb politikai téma lett.

A 2015 utáni merényletek (illetve az „arab tavasz” nyomán az Iszlám Állam nevű terrorszervezet felemelkedése) kiemelték az iszlamista radikalizáció kérdését, különösen a másod- és harmadgenerációs migrációs háttérű személyek esetében. Az ugyanis nemcsak integrációs, hanem természetesen nemzetbiztonsági szempontból is fontos ügy lett, főleg azok után, hogy időről időre történtek olyan merényletek, amelyeknek az elkövetői valamilyen formában ismertek voltak a hatóságok előtt, sőt olykor szerepeltek is az államrendre veszélyes személyek („*fiché S*”), illetve a terrorgyanús radikálisok listáján (*Fichier de traitement des signalements pour la prévention de la radicalisation à caractère terroriste*, FSPRT), mégis valahogy átjutottak a szűrőn. A két nyilvántartásban mintegy ötvenezer főnek a neve szerepel,²⁴ akiknek a folyamatos megfigyelése meghaladja a francia hatóságok létszámbeli és logisztikai képességeit. Az S jelzést egyébként nemcsak iszlamisták, hanem más, az államrendre veszélyes szélsőségesek is megkaphatják.

A vizsgált időszak elején még jellemzőek voltak a nagyobb, szervezett, komoly logisztikai előkészületeket igénylő merényletek. 2015-től azonban a közterületeken is megerősítették a hatósági jelenlétet, amelynek részét képezte a hadsereg belföldi szerepvállalása is (az ún. *Sentinelle* hadművelet keretében). A hatósági jogkörök folyamatos bővítése, az online felderítés és bűnüldözés kapcsán szerzett tapasztalatok miatt egyre inkább az egyéni, „radar alatti”, eseti eszközökkel (például késekkel) felfegyverkezett elkövetők dominálták a híreket. A hatósági figyelem pedig fokozatosan a (sokszor algoritmusokkal kiszűrt) „gyenge jelzések” felé fordult, amelyek önmagukban nem feltétlenül árulkodnak iszlamista radikalizációról, de az együttes vizsgálatuk esetén már felmerülhet az azzal kapcsolatos gyanú.

A migrációs háttérű közösségek integrációjának a másik leggyakrabban tárgyalt aspektusa az iszlámot mint vallást, illetve a muszlim vallási közösségek franciaországi szabályozását érinti. A társadalom multikulturálissá válása vallási diverzifikációt is eredményezett. Az Insee szerint 2019–2020-ban a 18–59 éves franciák 29 százaléka vallotta magát katolikusnak, további 9 százalékuk valamilyen egyéb keresztény felekezethez tartozónak, 10 százalék pedig muszlimnak – és közben a katolikusok vallásgyakorlása volt a legkisebb arányú a három csoportból.²⁵

Francia viszonylatban ennek a fejleménynek különösen komoly jelentősége van, hiszen az állam és az egyház szétválasztásáról szóló 1905-ös törvény óta a valláshoz és az egyházakhoz való speciális viszony a nemzeti és az állami identitás egyik sarokköve. A szabályai akkor jöttek létre, amikor az országban az iszlám még nem, de legalábbis nem olyan mértékben volt jelen, mint napjainkban, így az ott megfogalmazott finanszírozási tiltások vagy az épülethasználat szabályozása nagyon másképp érintik a muszlimokat, mint azon vallások követőit, amelyek már 1905-ben is jelentős szerepet játszottak a társadalom életében. A szabályozás az iszlám vonatkozásában olyan, a vallásszabadságot

és a nemzetbiztonságot is érintő kérdéseket vet fel, mint a külföldi finanszírozás, de más téren az állami és a közéleti vallási semlegesség követelményét is e törvényből vezetik le.

Emmanuel Macron köztársasági elnök a nagyjelentőségű 2020. októberi beszédében „az iszlamista szeparatizmus” ellen szólalt fel, s ezzel megelőlegezte a 2021. augusztus 24-én kihirdetett szeparatizmus elleni törvényt.²⁶ A jogszabály, amely módosította az egyház és az állam szétválasztásáról szóló 1905-ös törvényt is, valójában a radikalizmus mellett – a laicitás koncepciójának megfelelően – a „kommunotarizmus” (a közösségelvűség) ellen is fel kívánt lépni, például a közszolgáltatások vagy az állami támogatásokhoz jutó szervezetek esetében, de belenyúlt az egyesületek és a vallási közösségek külföldi támogatásainak, könyveléseinek vagy éppen a magántanulói státusz engedélyezésének a szabályozásába is.

A vallási-felekezeti kérdés más formában is foglalkoztatta a francia közéletet a vizsgált időszakban. A 2000-es években, de különösen egy kóser élelmiszerbolt, a Hyper Cacher ellen végrehajtott 2015. januári – közvetlenül a Charlie Hebdo szerkesztőségében történt merényletet követő – támadás után folyamatosan a napirenden maradt az antiszemitizmus tematikája, s azzal együtt a közel-keleti konfliktusok franciaországi lecsapódásának az ügye. Az egyik gyakran tárgyalt kérdés az lett, hogy létezik-e a klasszikus antiszemitizmus mellett egy új típusú is a francia társadalomban. A Pierre-André Taguieff által új judeofóbiának nevezett koncepciónak része a közel-keleti konfliktus radikálisan palesztinpárti értelmezése, valamint Izrael Állam agresszorként való megbélyegzése.²⁷ A kérdés annyiban kötődik a migrációs tematikához, hogy bizonyos közvélemény-kutatások – jelentős hibahatárral ugyan – arra engednek következtetni, hogy a radikális jobb- és baloldal mellett jellemzően a muszlim népesség vall erősebb antiszemita nézeteket, mint a társadalom átlaga.²⁸ A muszlim–zsidó társadalmi konfliktus, az antiszemita támadások kérdése 2023. október 7., vagyis a Hamász izraeli betörése után még erőteljesebben foglalkoztatta a francia közvéleményt, amikor is az antiszemita cselekmények száma jelentősen megnőtt, és a pártpolitikai térben is megjelent olyan politikai erő – nevezetesen: a Lázadó Franciaország (*La France insoumise*, LFI) –, amely a palesztinkérdést tette a politikája egyik központi témájává.

A Covid-járvány mindezekkel együtt is alapvetően visszafogta a migrációval kapcsolatos vitákat, hiszen egy időre az egészség, a megélhetés, a személyes szabadság kérdései kerültek a politikai diskurzus középpontjába. 2023 nyarán azonban ismét elemi erővel tört felszínre a téma, miután Nanterre-ben, a rendőrséggel való összetűzés – pontosabban: egy közúti ellenőrzés során elhunyt egy 17 éves francia-algériai fiú, Nahel Merzouk. Az esetet széleskörű felháborodás és országos szintű külvárosi lázadássorozat követte, amelyben alapvetően migrációs hátterű fiatalok vettek részt.

Mi az irány?

A franciaországi migrációs szigorítási fordulatot nem a 2015 utáni időszakhoz, hanem az egy évtizeddel korábbi időponthoz, 2006-hoz, a Jacques Chirac nevével fémjelzett korszak végéhez szokás kötni. Akkoriban a hangsúlyosan bevándorlásellenes Nicolas Sarkozy már *de facto* elnökjelöltként – és már évek óta – azal kampányolt, hogy Párizsnak „az elszenvedett migráció” helyett a „választott migrációt” kellene szorgalmaznia (vagyis az ország csak azokat a külföldieket fogadja be, akiket akar). Egy algériai kutató, Nacer Boukrou szerint azonban – bár ő is említi ezt a 2006-os hangsúlyváltást – az ún. biztonságiasítás még ennél is korábban elkezdődött a francia bevándorláspolitikában,²⁹ s az integrációs preferencia, valamint az illegális migráció elleni fellépés igényének a század elején tapasztalt felerősödését hangsúlyozza.³⁰ 2015 után, a migrációs válság hatására a kormányzati politika a szigorúbb szabályozás irányába indult el, miközben Emmanuel Macron elnök igyekezett azt a francia humanitárius hagyománnyal és kötelezettségekkel egyensúlyba hozni.³¹

Tény, hogy a 2010-es évek közepén is jellemző volt a dilemma, hogy ha Franciaország meg akarja őrizni az emberi jogok és a nemzetközi szolidaritás terén vallott elveit, akkor hány embert tud ténylegesen és méltó módon (s természetesen milyen jogcímenek) befogadni és integrálni. Macron ezért nyilatkozta többször is, hogy az ország nem tud mindenkit befogadni, de akiket igen, azokkal méltó módon igyekszik bánni.

A francia politikai gondolkodásban az évtized során világossá vált, hogy az ország alapvetően és a legegyszerűbben az ún. *pull* faktorokat³² tudja szabályozni, vagyis azokat a körülményeket, amelyek a migrációs folyamatokban a célterület kiválasztását befolyásolják. A 2015-ös migrációs válság nyomán általános tendencia lett, hogy a célországok igyekeznek a saját *pull* faktoraik megszüntetésével kevésbé vonzóvá tenni magukat – illetve csak azoknak az érdeklődésüket felkelteni, akik kíváncsiak a munkaerőpiacán, illetve a nemzetközi jog szerint vitathatatlanul kényszmigrációs helyzetben vannak. Ez a francia attitűdről is elmondható. Ugyanakkor Franciaország is azon országok közé tartozik, amelyek megpróbálják – változó sikerességgel – valamennyire kontrollálni a *push* faktorokat is. Párizsban a Száhel-övezetben és általában Afrikában vállalt szerepe az utóbbi években alapvetően biztonsági-katonai fókuszúvá vált (noha Macron igyekezett ebből a pozícióból kimozdulni). Sőt, egyes értelmezések szerint a francia Afrika-politika kifejezetten a migrációellenes fellépésnek alárendelt, hiszen „a hangsúlyok egyre inkább a kölcsönös partnerségre és a gazdasági fejlesztésekre helyeződtek, ami a bevándorlás elleni küzdelem eszköze részét képezi” (*Sic*).³³ Természetesen a *push* faktorok teljes kontrollja lehetetlen, így e téren elsősorban befolyásolási kísérletekről beszélhetünk. A külpolitika feladata lehet továbbá a migrációs folyamatok utólagos korrekciója is; Párizs ezzel az

eszközzel is élt az elmúlt években. Itt említendő meg például a vízümpolitikája (pontosabban a vízumok számával való nyomásgyakorlása), de akár az Algéria kapcsán eset úti dokumentumok, a konzuli *lassier-passer*-k kiadása vagy a Franciaországból kiutasított algériai állampolgárok visszavétele körüli erőteljes konfliktusvállalás is. (A két ország közötti viszony az elmúlt években módfelett megromlott, s nemcsak a migrációs ügyek miatt, hanem diplomáciai okokból is: Franciaország ugyanis Marokkó és Algéria Nyugat-Szaharát érintő konfliktusában nyíltan az előbbi mellé állt.)

A közvélemény álláspontja

2022-ben, az elnökválasztási kampány hajrájában, az Ipsos közvélemény-kutató által megkérdezettek 60 százaléka úgy vélte, hogy túl sok külföldi tartózkodik az országban, és 53 százalékuk szerint a bevándorlók nem tesznek eleget az integrációért. Ugyanakkor – miként az Ipsos szerzői is rámutatnak az ellentmondásra – szintén 53 százalék azoknak az aránya, akik azzal is egyetértettek, hogy a bevándorlás gazdagítja az országot, továbbá magukénak vallották azt a hagyományos francia álláspontot is, hogy a bevándorlók gyermekei már franciák.³⁴ 2023-ban egy másik kutatócég, az Ifop szintén rámutatott a franciák véleményének az ellentmondásaira, s ambivalensnek nevezte a migrációhoz való hozzáállásukat.³⁵ Az általuk végzett felmérésben ugyanis 65 százalék nyilatkozta azt, hogy túl sok a külföldi, 61 százalék az értékkülönbségek miatt helyezkedett migrációkritikus álláspontra, ugyanakkor a megkérdezettek 60 százaléka mégis úgy vélekedett, hogy a „háború és a nyomor” elől menekülők iránt Franciaországnak „kötelessége” szolidárisnak lenni. Az Elabe kutatócég 2024-es felmérésekor szintén 61 százalék gondolta úgy, hogy túl sok a bevándorló az országban.³⁶ Ezek a számok tulajdonképpen megfelelnek a francia politikai elitnek a vizsgált időszakban érzékelt „egyrészt-másrészt” attitűdjének, amely egyik oldalról a fókuszot a biztonságra és a migrációs folyamatok menedzselésére helyezi (tekintettel a kihívásokra és a közvélemény aggodalmaira), másik oldalról viszont jellemzően sem a francia állam, de a polgárok jelentős része sem akar lemondani az emberi jogok és azzal a francia értékek – különösen a *fraternité* – érvényesüléséről sem.

Összességében tehát a francia politikai elit igyekszik lekövetni a közvélemény véleményét és ambivalens hozzáállását a migráció terén – azzal együtt, hogy történetileg érzékelhetően a szigorítás és a szigorodás felé mutatnak a folyamatok, amelynek az igénye részben a kutatásokból is látszik. Eközben joggal feltételezhetjük, hogy a pártpreferenciáknak és a pártok támogatottságának a változásai részben a közvélemény migrációval kapcsolatos hangsváltozásait

is tükrözik. A szigorítási tendencia ugyanakkor elsősorban a gyakorlatra, a törvények elfogadására és a szabályozásra vonatkozik, a politikai viták természetesen továbbra is sokszínűek, a politikai versenyben az álláspontok sokasága jelenik meg.

Jegyzetek

- 1 *Ouest France*, „La France compte »600 000 à 700 000« sans-papiers, selon Gérald Darmanin”, <https://www.ouest-france.fr/societe/immigration/sans-papiers/la-france-comp-te-600-000-a-700-000-sans-papiers-selon-gerald-darmanin-20882024-4af3-11ec-8a6b-582d17cbe42b> (a letöltés ideje: 2025. június 26.).
- 2 *Insee*, „L’essentiel sur... les immigrés et les étrangers”, https://www.insee.fr/fr/statistiques/3633212#tableau-flux_radio1 (a letöltés ideje: 2025. április 25.).
- 3 *Insee*, „Immigrés et descendants d’immigrés”, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/6793250?sommaire=6793391#tableau-figure1> (a letöltés ideje: 2025. április 25.).
- 4 *Ministère de l’Intérieur*, „Les titres de séjour”, <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Les-chiffres-de-l-immigration-en-France/Sejour> (a letöltés ideje: 2025. április 25.).
- 5 *Ministère de l’Intérieur*, „Les demandes d’asile”, <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Les-chiffres-de-l-immigration-en-France/Asile> (a letöltés ideje: 2025. április 25.).
- 6 Barbarit, Simon: „Immigration: quand la Cour des comptes reprend les constats d’un rapport sénatorial”, *Public Sénat*, <https://www.publicsenat.fr/actualites/politique/immigration-quand-la-cour-des-comptes-reprend-les-constats-dun-rapport-senatorial> (a letöltés ideje: 2025. május 13.); *Vie publique*, „Lutte contre l’immigration irrégulière: le bilan de la Cour des comptes”, <https://www.vie-publique.fr/en-bref/292582-immigration-ir-reguliere-le-bilan-de-la-cour-des-comptes> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).
- 7 Imbach, Roman, Vaudano, Maxime és Pierre, Stéphanie: „Une »nouvelle loi« sur l’immigration qui s’ajoutera à une longue série de 118 textes depuis 1945”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2024/10/14/une-nouvelle-loi-sur-l-immigration-qui-s-ajoutera-a-une-longue-serie-de-118-textes-depuis-1945_6218454_4355771.html (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 8 *Vie publique*, „Chronologie: les lois sur l’immigration depuis 1974”, <https://www.vie-publique.fr/eclairage/20162-chronologie-les-lois-sur-limmigration-depuis-1974> (a letöltés ideje: 2025. április 25.).
- 9 *Légifrance*, „LOI n° 2015-925 du 29 juillet 2015 relative à la réforme du droit d’asile”, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000030949483> (a letöltés ideje: 2025. április 26.).
- 10 *Vie publique*, „Loi du 29 juillet 2015 relative à la réforme du droit d’asile”, <https://www.vie-publique.fr/loi/20727-immigration-demande-dasile-cnda-ofpra> (a letöltés ideje: 2025. április 26.).
- 11 *Ministère de l’Intérieur*, „Entrée en vigueur de la loi réformant l’Asile”, <https://mobile.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-des-actualites/2015-Actualites/Entree-en-vigueur-de-la-loi-reformant-l-Asile> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).

- 12 *Les Echos*, „La réforme de l’asile entre en vigueur”, <https://www.lesechos.fr/2015/10/la-reforme-de-lasile-entre-en-vigueur-279496> (a letöltés ideje: 2025. április 27.).
- 13 Ankir, Johan: „La prise en compte de la problématique de l’ordre public dans l’examen des demandes d’asile: quel bilan huit ans après la loi Asile du 29 juillet 2015?”, *Bulletin de pratique et de droit de l’asile*, <https://bpda.assas-universite.fr/fr/numero-revue/ndeg1-regards-croises-quelques-enjeux-droit-dasile/prise-en-compte-problematique-lordre> (a letöltés ideje: 2025. április 27.).
- 14 Turpin, Dominique: „La loi du 7 mars 2016 relative au droit des étrangers en France Mieux accueillir les uns/mieux éloigner les autres”, *Revue critique de droit international privé*, 2., no. 2 (2016). Elektronikusan elérhető: <https://droit.cairn.info/revue-critique-de-droit-international-prive-2016-2-page-235>.
- 15 *Vie publique*, „Droit des étrangers en France: qu’a changé la loi du 7 mars 2016?”, <https://www.vie-publique.fr/eclairage/269238-droit-des-etrangers-en-france-que-change-la-loi-du-7-mars-2016> (a letöltés ideje: 2025. április 27.).
- 16 Turpin: „La loi du 7 mars 2016”.
- 17 Damgé, Mathilde: „Loi sur les droits des étrangers: les décrets entérinent des reculs”, *Le Monde*, https://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2016/11/03/loi-sur-les-droits-des-etrangers-les-decrets-enterinent-des-reculs_5024888_4355770.html (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 18 *Légifrance*, „LOI n° 2018-778 du 10 septembre 2018 pour une immigration maîtrisée, un droit d’asile effectif et une intégration réussie”, <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000036629528/> (a letöltés ideje: 2025. április 27.); *Légifrance*, „LOI n° 2018-778 du 10 septembre 2018 pour une immigration maîtrisée, un droit d’asile effectif et une intégration réussie”, <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000037381808/> (a letöltés ideje: 2025. április 25.).
- 19 *Vie publique*, „Loi du 10 septembre 2018 pour une immigration maîtrisée, un droit d’asile effectif et une intégration réussie”, <https://www.vie-publique.fr/loi/20792-loi-10-septembre-2018-immigration-droit-dasile-et-integration> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 20 *Conseil Constitutionnel*, „Décision n° 2018-770 DC du 6 septembre 2018”, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2018/2018770DC.htm> (a letöltés ideje: 2025. május 6.).
- 21 *Conseil Constitutionnel*, „Décision n° 2018-717/718 QPC du 6 juillet 2018”, https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2018/2018717_718QPC.htm (a letöltés ideje: 2025. április 27.).
- 22 *Vie publique*, „Du délit de solidarité au principe de fraternité: lois et controverses”, <https://www.vie-publique.fr/eclairage/18715-du-delit-de-solidarite-au-principe-de-fraternite-lois-et-controverses> (a letöltés ideje: 2025. április 27.).
- 23 *Vie publique*, „Loi du 26 janvier 2024 pour contrôler l’immigration, améliorer l’intégration”, <https://www.vie-publique.fr/loi/287993-loi-immigration-integration-asile-du-26-janvier-2024> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).
- 24 David, Romain: „Fiché »S«, FPR, FSPRT... quels sont les différents fichiers de renseignement utilisés pour la lutte antiterroriste?”, *Public Sénat*, <https://www.publicsenat.fr/actualites/institutions/fiche-s-fpr-fsprt-quels-sont-les-differents-fichiers-de-renseignement-utilises-pour-la-lutte-antiterroriste> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).
- 25 Drouhout, Lucas, Simon, Patrick és Tiberj, Vincent: „La diversité religieuse en France: transmissions intergénérationnelles et pratiques selon les origines”, *Insee*, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/6793308?sommaire=6793391> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).

- 26 *Vie publique*, „Loi du 24 août 2021 confortant le respect des principes de la République”, <https://www.vie-publique.fr/loi/277621-loi-separatisme-respect-des-principes-de-la-republique-24-aout-2021> (a letöltés ideje: 2025. május 11.).
- 27 Taguieff, Pierre-André: *La nouvelle judéophobie* (Párizs: Mille et une nuits, 2002).
- 28 Egy 2014-es kutatási jelentés is beszámol erről, viszont maga a dokumentum már nem elérhető, csak egy-egy róla szóló beszámoló. Pl.: Rodan-Benzaquen, Simone: „L’antisémitisme en France: voir la réalité, sortir des non dits”, *Huffington Post*, https://www.huffingtonpost.fr/actualites/article/l-antisemitisme-en-france-voir-la-realite-sortir-des-non-dits_46712.html (a letöltés ideje: 2025. május 12.).
- 29 Boukrou, Nacer: „Changes in Migration Policies in France from 1918 to 2024”, *Revue d’Histoire Méditerranéenne*, befogadott kézirat, (2025): 348–349.
- 30 Uo., 349. o.
- 31 Uo., 350. o.
- 32 Vö. Ravenstein, Ernst Georg: „The Laws of Migration”, *Journal of the Statistical Society of London*, 48., no. 2. (1885). Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.2307/2979181>; Lee, Everett S.: „A Theory of Migration”, *Demography*, no. 3. (1966). Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.2307/2060063>.
- 33 J. Nagy László és Ferwagner Péter Ákos: „Az V. köztársaság algériai és afrikai politikája” in *A jelenkori Franciaország. 2. kötet*, szerk. Túrke András István (Budapest: L’Harmattan Kiadó, 2021), 228. o.
- 34 Teinturier, Brice, Doridot, Jean-François, Zumsteeg, Stépheane és Latrille, Pierre: „Présidentielle 2022 | 60% des Français pensent «qu’il y a trop d’étrangers aujourd’hui en France»”, *Ipsos*, <https://www.ipsos.com/fr-fr/presidentielle-2022/presidentielle-2022-enquete-thematique-immigration> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).
- 35 Ifop, „Le regard des Français sur l’immigration”, <https://www.ifop.com/publication/le-regard-des-francais-sur-limmigration-3/> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).
- 36 Elabe, „Les Français et l’immigration”, <https://elabe.fr/immigration-3/> (a letöltés ideje: 2025. május 13.).